

Rozdział 3

METODY DZIAŁANIA SPRAWCÓW HANDLU LUDŹMI

3.1. Profil sprawców handlu ludźmi

dr Irena Malinowska
Wyższa Szkoła Bezpieczeństwa w Poznaniu
mgr Agnieszka Śliwińska

Osobowość człowieka jest jednym z najważniejszych pojęć w psychologii i oznacza całość procesów psychicznych człowieka, które ujawniają się w działaniu ukierunkowanym na realizację określonych celów. „Cechami osobowości nazywamy względnie stałe właściwości psychiczne i fizyczne charakteryzujące daną osobę i różniące ją od innych pod względem zachowania oraz przebiegu procesów psychicznych (np. odporność, wrażliwość, odwaga, motywacja, mechanizmy kontroli, temperament). Określone cechy osobowości predysponują nas do konkretnych zachowań – i tak jedne osoby będą otwarte na zdobywanie nowych doświadczeń, gotowe do działania, a inne przeciwnie, będą zainteresowane raczej ograniczeniem życiowego ryzyka i niechętne do podejmowania wyzwań”¹.

W rozwoju osobowości człowieka istotną rolę odgrywają jej cechy kierunkowe. Należą do nich m.in. zainteresowania, czyli uczucia, myśli i uwaga skierowane na jakąś rzecz lub zjawisko, a także skłonność do wykonywania czynności z nimi związanych. Ważne, aby zainteresowania były w miarę stałe. Istotna dla rozwoju osobowości jest również rozległość zainteresowań. Ograniczanie zainteresowań jedynie do wąskiej dziedziny utrudni w przyszłości możliwość znalezienia takiego kierunku nauki lub zawodu, które odpowiadałyby tym zamiłowaniom. Z drugiej

---

¹ *Osobowość człowieka*, artykuł opublikowany na portalu edukacji kapitałowej New Trader, <http://www.newtrader.pl/osobowosc-czlowieka,49,przedsiębiorczosc.html> (16.07.2012).

strony nadmierna wielostronność zainteresowań zazwyczaj sprawia, że wiedza i umiejętności z nimi związane są powierzchowne².

Przestępstwo handlu ludźmi powiązane jest ściśle z relacją, jaka zachodzi pomiędzy osobą werbującą a ofiarą. Osobowość sprawcy przestępstwa handlu ludźmi musi być w tym przypadku ograniczona i przygotowana na typowy interesowny wyzysk drugiego człowieka.

Jak wynika z analizowanych spraw karnych sprawca handlu ludźmi, osoba werbująca czy później wykorzystująca, to zwykle mężczyzna, jednak coraz częściej są to także kobiety, często same w przeszłości będące ofiarami handlu. Zauważa się, iż osobowość kobiety, która wcześniej była ofiarą, mogła zostać zniszczona przez sprawców.

Sprawcy szukają osób w trudnej sytuacji – bezrobotnych, mających problemy, zadłużonych, samotnych matek o niskich dochodach. Idealna dla sprawcy jest kobieta, która nie pyta, dokąd i po co ma jechać i jest na tyle zdesperowana, żeby propozycję wyjazdu przyjąć bezkrytycznie. Sprawca szuka raczej osób młodych i biednych³.

Osoby zajmujące się handlem ludźmi często są członkami zorganizowanych grup przestępczych działających na dużą skalę. Handlarze posługują się wyrafinowanymi metodami, aby „zdobyć” ofiarę. Najczęściej oferują jej lepiej płatną pracę lub obiecują perspektywy godniejszego życia. Czasami zdarza się, iż ofiara dobrowolnie zgadza się na charakter pracy, którą będzie wykonywać (np. pracę w agencji matrymonialnej, pracę w ciężkich warunkach itp.), jednak na miejscu okazuje się, że warunki pracy zupełnie odbiegają od tych zawartych w umowie, co skutkuje m.in. pracą po kilkanaście godzin dziennie bez prawa do odpoczynku; brakiem wynagrodzenia za pracę; nieodpowiednim wyżywieniem, a nawet głodzeniem; zakwaterowaniem w miejscu, w którym panują bardzo złe warunki.

Dawniej przestępcy szukali kobiet, które zamykano w domach publicznych. Obecnie szukają ludzi, którzy chcą szybko się dorobić. Ci nie dostają pieniędzy, wpadają za to w gigantyczne długi. Duża część ofert pracy za granicą kierowana jest wyłącznie do kobiet. Proponuje się im pracę opiekunek dzieci i osób starszych, kelnerek, sprzątaczek, modelek i hostess. Oferty te często zawierają warunki dotyczące wieku (preferowane są kobiety młode), a nie ma wymagań co do wykształcenia, doświadczenia, znajomości języków obcych. W zamian oferuje się atrakcyjne warunki pracy, dobre wynagrodzenie, załatwienie wszelkich formalności, korzystne warunki finansowe na starcie (pożyczki na początek itp.)⁴.

Zauważa się, że „nierzadko sposobem rekrutacji są ogłoszenia matrymonialne lub namowy koleżanek, które już były na zachodzie. Osobiste kontakty mają zapewnić

---

²Tamże, s. 1.

³Tamże, s. 10.

⁴CBOS, *Polacy o zjawisku handlu kobietami*, Warszawa 2005, s. 4.

większą wiarygodność możliwości zatrudnienia, a niekiedy służą już podpisaniu kontraktu o pracę. Zwykle ofiary podpisując kontrakt w języku obcym, którego nie znają, nie wiedzą, co naprawdę je czeka. Werbownicy, nie kierują się kwalifikacjami osób, lecz wiekiem i wyglądem zewnętrznym⁵. Zdecydowana większość przetrzymywanych kobiet nie chce podporządkować się swym oprawcom i wykonywać uwłaczającej ich godności pracy. Z tego powodu przestępcy uciekają się do stosowania najróżniejszych form przymusu, aby podporządkować sobie więzione ofiary. Kobiety są szantażowane, zastraszane, stosuje się wobec nich przemoc, także seksualną. Problem ten dotyczy szczególnie ofiar zmuszanych do prostytucji.

Rekrutacja najczęściej ma miejsce w kraju pochodzenia osoby wykorzystanej i najczęściej jest to również region dobrze znany rekruterom (gdzie sprawcy mieszkają lub z których pochodzą). Powyższe informacje potwierdzają więc tezę, iż osoby zaangażowane w rekrutację pochodzą z tych samych krajów, a często nawet regionów, co ich ofiary i przeważnie są tego samego obywatelstwa. Przyszłe ofiary handlu ludźmi w większości przypadków są werbowane obietnicą pracy. Sporadycznie zdarzają się również przypadki werbowania kobiet obietnicą zawarcia związku małżeńskiego czy też stworzenia związku uczuciowego (tzw. sposób „na miłość” lub „na loverboya”) i dotyczą one głównie młodych dziewczyn uwikłanych w konflikty rodzinne (rodziny dysfunkcyjne, lub przeżywające konflikty pokoleniowe). Sprawcy stosują szereg zabiegów, mających na celu zmanipulowanie i podporządkowanie swoich ofiar. W przypadku Polek oprócz propozycji pracy często pojawiają się obietnice angażu w atrakcyjnych agencjach modelek lub zawarcia intratnych kontraktów z perspektywą odbycia sesji fotograficznej. W niemal wszystkich przypadkach podczas werbunku przyszłe ofiary są oszukiwane lub wprowadzane w błąd co do warunków lub/i charakteru pracy na tyle efektywnie, iż sprawcy na tym etapie rzadko decydują się na porwanie czy stosowanie fizycznego przymusu. Podczas rekrutacji ofiary z reguły nie doznają bezpośredniej przemocy, choć zdarzają się sporadyczne przypadki uprowadzeń młodych kobiet do prostytucji.

Sprawcy równie często decydują się na bezpośrednie metody werbunku przyszłych ofiar (poprzez kontakt osobisty), co na metody pośrednie (tj. przez agencje pośrednictwa pracy czy też agencje towarzyskie lub ogłoszenia prasowe, radiowe czy internetowe). Oczywiście w przypadku wykorzystania do prostytucji pośrednikiem jest najczęściej agencja towarzyska, zaś przy wykorzystaniu do pracy – agencja pośrednictwa pracy. Zauważalnym jest, iż relacje pomiędzy rekruterem a przyszłą ofiarą mogą być bardzo zróżnicowane. Najczęściej sprawcą jest obca osoba, której ofiary wcześniej nie znały ani o której nie słyszały. Takie sytuacje mają miejsce wówczas, gdy rekruter wybiera sposób werbowania poprzez umieszczanie ogłoszenia w gazecie, portalu internetowym lub za pośrednictwem agencji. Nieco rzadziej, ale dosyć często, zdarza się, iż rekruter to dla ofiary tzw. znajomy, przy czym

---

⁵ K. Sawicki, *Handel ludźmi*, Piła 2011, s. 17.

znajomość ma charakter bardzo luźny i powierzchowny. Ofiara niewiele wie o swoim werbowniku, o jego pochodzeniu, rodzinie czy pracy. Jest to osoba będąca najczęściej znajomym koleżanki lub kolegi lub też osoba poznana za pośrednictwem Internetu. Najrzadszymi natomiast sytuacjami, i dotyczącymi przeważnie rodzin cudzoziemskich, są przypadki, gdy w mechanizm rekrutacji jest zaangażowany najbliższy członek rodziny (rodzic, rodzeństwo, małżonek). Zdecydowanie częściej rekruterami są mężczyźni niż kobiety, nie mniej zdarzają się sytuacje, gdy werbunkiem zajmują się przedstawiciele obu płci jednocześnie. Dotyczy to głównie przypadków wykorzystania do prostytucji⁶.

Mamy bowiem do czynienia z niewyobrażalną krzywdą ludzką, uprzedmiotowieniem człowieka, sprowadzeniem istoty ludzkiej do roli towaru. Celem działania handlarzy żywym towarem jest oczywiście bezwzględna chęć zysku. Jest to analogiczna sytuacja do handlu narkotykami lub nielegalnego handlu bronią. Jak wiadomo te dwie formy działania grup przestępczych powodują w konsekwencji cierpienie wielu ludzi, niosąc w ostatecznej fazie śmierć. Nikt jednak, kto zajmuje się tym procederem, nie liczy się z dobrem drugiego człowieka, nie troszczy o poszanowanie jego godności i prawa do życia. Wręcz przeciwnie robi się wszystko, aby ofiara została upokorzona, zmuszając ją w ten sposób do uległości. Jest to bowiem walka ze złem, które się rozrasta, np. prostytucja, jeśli jest akceptowana w społeczeństwie, staje się bodźcem do pozyskiwania „seksualnych niewolnic”⁷.

Przestępcy XXI wieku, zajmujący się handlem ludźmi, nastawiają się głównie na zysk, co stanowi bardzo złożony problem, który wymaga wszechstronnych badań nad istotą tak niepożądaną aktywności ludzkiej. Każdy rodzaj przestępczości stanowi poważny problem i zakłóca prawidłowe funkcjonowanie społeczeństwa, jednak tworzenie przez jednostki struktur, które mają na celu łamanie prawa, jest zjawiskiem niezwykle niebezpiecznym. Wynika to z faktu, że człowiekowi łatwiej jest w grupie realizować pożądane przez niego cele, a fakt prowadzenia bezprawnej działalności wspólnie z innymi osobami ułatwia pokonywanie wszelkich oporów⁸.

Zidentyfikowanie profilu sprawcy przestępstwa handlu ludźmi jest niezbędne i pomocne w skutecznym docieraniu do ofiar tych przestępstw lub poszkodowanych w ich wyniku⁹.

---

⁶ A. Suda, *Analiza zjawiska handlu ludźmi. Pomoc ofiarom przestępstw związanych z handlem ludźmi*, Warszawa 2012, s. 15–16.

⁷ I. Malinowska, W. Szczepański., *Współdziałanie Policji z wybranymi podmiotami w zwalczaniu handlu ludźmi*, „Obronność. Zeszyty Naukowe”, nr 1, Warszawa 2013, s. 188.

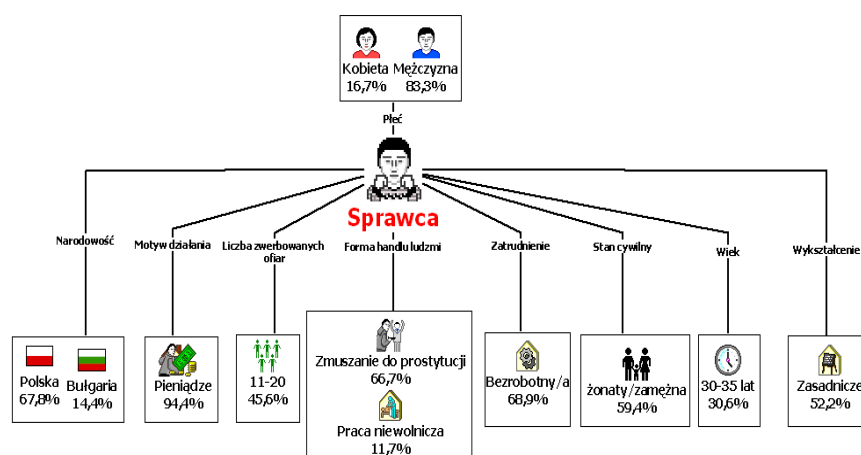
⁸ A. Michalska-Warias, *Przestępczość zorganizowana i prawno-karne formy jej przeciwdziałania*, Lublin 2006, s. 11.

⁹ I. Malinowska, *Polityka instytucji europejskich wobec handlu ludźmi ze szczególnym uwzględnieniem przypadków Polski*, Uniwersytet Warmińsko Mazurski w Olsztynie, Olsztyn 2014. Rozprawa napisana pod kierunkiem prof. zw. dra hab. Andrzeja Chodubskiego.

Ustalenie profilu sprawcy przestępstwa handlu ludźmi jest także istotne dla odpowiedniej współpracy międzynarodowej z organami ścigania oraz organizacjami pozarządowymi innych państw¹⁰.

Badania własne Ireny Malinowskiej, zamieszczone w rozprawie doktorskiej pt.: *Polityka instytucji europejskich wobec handlu ludźmi ze szczególnym uwzględnieniem przypadków Polski*, pozwoliły na scharakteryzowanie profilu sprawcy przestępstwa handlu ludźmi. Brakuje na ten temat bibliografii oraz badań naukowych.

Diagram 1. Typowy obraz sprawcy przestępstw handlu ludźmi w Polsce

Źródło: opracowanie własne na podstawie uzyskanych wyników badań z analizowanych spraw karnych w policji i sądach¹¹.

Analizując i oceniając stan oraz występujące problemy związane ze zjawiskiem handlu ludźmi, stwierdza się, iż sprawcą przestępstwa handlu ludźmi jest zarówno kobieta jak i mężczyzna. Diagram obrazuje w ilu procentach kobiety są sprawcami, a w ilu mężczyźni występują w sprawach karnych. Policja winna współpracować z instytucjami i organizacjami pozarządowymi w wymiarze ponadnarodowym w sprawach o handel ludźmi. To zjawisko przyjmuje wymiar transgraniczny oraz wiąże się z zaangażowaniem zorganizowanych międzynarodowych grup przestępczych. Dominującą pozycję zajmują sprawcy z Polski i Bułgarii, co związane jest ze współpracą międzynarodową struktur zajmujących się zwalczaniem tego rodzaju przestępstwa.

¹⁰ Tamże.

¹¹ I. Malinowska, *Polityka instytucji europejskich...*, dz. cyt.

Niezależnie od czynników kryminogennych przestępstwa handlu ludźmi, mamy do czynienia z pilną potrzebą prowadzenia działań w celu powstrzymania sprawców wykorzystywania oraz osób, które znajdują się w grupie potencjalnych sprawców¹².

Specyfika handlu ludźmi sprawia, że zajmują się nim zorganizowane grupy przestępcze, często o zasięgu międzynarodowym. To dodatkowo utrudnia ściganie tego rodzaju przestępstw. Międzynarodowe grupy przestępcze dysponują nieograniczonymi środkami finansowymi i dobrym sprzętem. Ich działalność jest lepiej skoordynowana, są też bardziej zdeterminowane, ponieważ z handlu ludźmi osiągają ogromne zyski. Eskalacji zjawiska handlu ludźmi sprzyja to, że przynosi ono zorganizowanym grupom przestępczym zyski podobne do tych, jakie można uzyskać z handlu bronią czy narkotykami (zresztą zwykle robią to te same grupy). Przy tym handel ludźmi jest stosunkowo bezpieczny dla sprawców: jego wykrywalność jest niewielka, wiele spośród przestępstw wykrytych jest umarzanych z powodu braku wystarczających dowodów winy, wyroki zaś, jakie zapadają, nie są wysokie¹³.

Zwalczanie handlu ludźmi ze względu na ciężar gatunkowy tego rodzaju przestępstw, złożoność procesu wykrywczego, sposoby uzyskiwania i gromadzenia materiału dowodowego, specyficzny charakter postępowania z ofiarą i świadkami oraz zorganizowany, często na skalę międzynarodową, charakter grup przestępczych wiąże się z koniecznością podjęcia rozwiązań systemowych ukierunkowanych na rozpoznawanie i skuteczne zwalczanie tego typu przestępczości. Powszechny dostęp do Internetu zarówno dorosłych, jak i dzieci, i młodzieży stwarza zagrożenie na niespotykaną dotąd skalę w postaci prezentowania treści pornograficznych z udziałem osób małoletnich oraz działalności pedofilskiej internautów¹⁴.

3.2. Proces werbowania ofiar oraz struktury grup przestępczych zajmujących się handlem ludźmi

dr Paweł Łabuz

WSPiA Rzeszowska Szkoła Wyższa

Współczesna przestępczość zorganizowana porównywalna jest do gigantycznego konsorcjum przemysłowego, w którym produkcja podporządkowana jest bieżącym potrzebom konsumenta. Ekonomiczna reguła popytu i podaży w obszarze tej kategorii przestępczości przybiera często bezwzględną formułę, czego przykładem

---

¹² I. Malinowska, W. Szczepański, *Współdziałanie Policji z wybranymi podmiotami w zwalczaniu handlu ludźmi*, „Obronność. Zeszyty Naukowe”, nr 1, Warszawa 2013, s. 188.

¹³Tamże, s. 203.

¹⁴ *Centralny Zespół do walki z Handlem Ludźmi WK BK KGP (oprac.)*, Sprawozdanie ze stanu zagrożenia handlem ludźmi, prostytucją oraz pedofilią i pornografią dziecięcą w Polsce w 2007 roku, s. 1.

może być proceder handlu ludźmi, zwłaszcza w jego najdrastyczniejszej postaci jaką jest handel i seksualna eksploatacja nieletnich. Aby właściwie ocenić zaangażowanie zorganizowanych międzynarodowych struktur przestępczych w proceder handlu ludźmi, należy przede wszystkim dowiedzieć się jak dalece zorganizowane formy przestępczości obejmują poszczególne kategorie handlu ludźmi. Jakie przesłanki, poza finansowymi, decydują o zainteresowaniu świata przestępczego eksploatacją ludzi oraz co należałoby zrobić, aby skutecznie eliminować bądź ograniczać przejawy współczesnego niewolnictwa¹⁵.

Organizatorzy przedmiotowego procederu stosują wszelkiego rodzaju metody werbunku oraz dalszej odsprzedaży i eksploatacji potencjalnych ofiar handlu ludźmi. Są to metody stosowane, z uwagi na swoją skuteczność, od wielu lat oraz nowatorskie nieznanne organom ścigania, m.in.:

- werbowanie przez właścicieli agencji towarzyskich i jej pracowników każdego szczebla (bez przekazywania pieniędzy); w tym także sytuacje, gdy właściciel namawia tancerkę, by została prostytutką i używa perswazji, mówiąc jej ile zarabiają koleżanki prostytutki, że z samego tańca dużo nie będzie miała;
- umieszczanie ogłoszeń w prasie, Internecie; kobieta sama zdecydowała się na pracę, nikt jej nie werbował ani nie namawiał, często wcześniej już pracowała w innej agencji;
- przejmowanie (podbieranie) z konkurencyjnych agencji, np. pod legendą klienta, osoba werbująca proponuje pracę w innej agencji, często za granicą;
- przejmowanie z agencji, które zakończyły działalność bez wpływu i woli byłego właściciela; kobieta sama szuka sobie nowego miejsca pracy i sama bez niczyjego pośrednictwa zgłasza się do pracy w nowej agencji towarzyskiej.

W przypadku handlu ludźmi (najczęściej kobietami) w celu prostytucji można wyróżnić poniższe metody działania sprawców:

Metoda „na pracę” – głównie polega na rekrutacji kobiet przy wsparciu ogłoszeń prasowych bądź osobistych kontaktów sprawców. Ofiary są bardzo często wyszukiwane ze względu na charakter pracy (m.in. barmanki, hostessy, kelnerki, pomocy kuchennej, opiekunki do dzieci, striptizerki, itd.), warunki pracy, wysokość dochodów, a służą temu nieautentyczne ogłoszenia prasowe, informacje ustne, a nawet fałszywe umowy o pracę. Ofiary są jednocześnie w całości lub znacznej części pozbawiane zarobków. Oferty często zawierają warunki dotyczące wieku (preferowane są kobiety młode), a nie wymagania, co do wykształcenia, doświadczenia, znajomości języków obcych. W zamian oferuje się atrakcyjne warunki pracy, dobre wynagrodzenie, załatwienie wszelkich formalności, korzystne warunki finansowe na starcie (pożyczki na początek itp.).

¹⁵ W. Pływaczewski, *Handel kobietami z perspektywy przestępczości zorganizowanej*, [w:] B. Hołyst, J. Bryk, I. Malinowska, *Metody działania sprawców przestępstw handlu ludźmi*, Szczytno 2009, s. 23.

Metoda „na miłość” – polega głównie na wejściu sprawcy w uczuciowe (intymne) związki z ofiarą. Sprawca używa technik uwodzenia oraz zdobycia zaufania ofiary, w przekonaniu której jest jej partnerem (chłopakiem). Następnie ofiara wyjeżdża z nim za granicę, gdzie ma rozpocząć nowe życie. W rzeczywistości cel działania sprawcy od początku jest kryminalny. W metodzie tej specyficzną perfidią jest granie na uczuciach ofiary, co w sporym stopniu, już po ujawnieniu rzeczywistego celu działania sprawcy, utrudnia decyzję ofiar (pragnących ratować hipotetyczny związek) o zwróceniu się do organów ścigania, bowiem może postrzegać sprawę w kategoriach indywidualnych, a nie widzieć w nim przestępcy.

Metoda uprowadzeń – polega na przemocy fizycznej, pozbawieniu wolności, działaniu wbrew woli ofiary. Metoda ta jest w wypadku Polski rzadko stosowana. Drugą fazą działania sprawców po rekrutacji bądź porwaniu ofiary jest nakłonienie („złamanie”) jej (najczęściej poprzez złamanie woli ofiary) do podania się ich wszystkim zamiarom. Sprawcy stosują w tym celu różnorodne metody, do których najczęściej zalicza się:

- przemoc fizyczna – to zgwałcenia (również zgwałcenia zbiorowe, tzw. ujeżdżanie), dawanie środków odurzających, zamykanie w pomieszczeniach (bardzo często ciemnych oraz zimnych), bicie (połączone z łamaniem żeber, odbijaniem nerek); działania te są realizowane „fachowo”, bowiem nie mogą doprowadzić do stałego okaleczenia ofiary, a jednocześnie uniemożliwić ofierze pracę;
- przemoc psychiczna – polegająca głównie na zmuszaniu ofiar do przyglądania się przemocy fizycznej w powyżej wymienionych postaciach.

Trzecim etapem poczynań sprawców jest realizacja zamiarów i utrzymywanie ofiar w posłuszeństwie. Realizacja zamiarów ma miejsce wtedy, gdy sprawcy działają w trzech formach: poprzez uprowadzenie, poprzez rekrutację w kraju pochodzenia lub w kraju docelowym (przy pomocy wyżej wymienionych metod). Jeżeli rekrutacja miała miejsce w kraju pochodzenia ofiary, trzeba przekroczyć z nią jakoś granice państwa. W przypadku gdy sposobem rekrutacji było ogłoszenie matrymonialne lub oferta pracy, ofiary najczęściej przekraczają granice legalnie. W innych przypadkach następuje to zazwyczaj nielegalnie, tj. przez zieloną granicę, przez przejście graniczne ale na podstawie sfałszowanego dokumentu lub też w ukryciu.

By utrzymać ofiary w posłuszeństwie i sprawować nad nimi całkowitą kontrolę, sprawcy używają różnych metod, do których zalicza się:

- przemoc fizyczną,
- groźby – m.in. zabójstwa, skrzywdzenia rodziny, dziecka; odprzedaży do innego klubu, państwa,
- przemoc psychiczną,
- szantaż – m.in. z wykorzystaniem kompromitujących zdjęć ofiary (w czasie czynności seksualnych), które mogą być przesłane rodzinie czy znajomym,
- fałszywe informacje – odnoszące się do sytuacji prawnej ofiary, potencjału jej zmiany, warunków życia, konsekwencji prawnych,

- mechanizm długu – to stworzenie u ofiary przeświadczenia o długu wobec sprawcy z tytułu poniesionych poprzez niego kosztów (m.in. przyjazdu, łapówek, utrzymania, noclegu, wyżywienia, itd.), który muszą odpracować, zaś po jego odpracowaniu będą wolne;

dług ten nie zmniejsza się, a rośnie z tytułu nakładanych poprzez sprawców „kar” na ofiary za, m.in. ich nieposłuszeństwo, spóźnienia, nieuprzejmość wobec klienta, nieporządek w pokoju; wysokość „kar” nie jest z góry określona, są one nakładane na przekór woli ofiar¹⁶.

Powyższe metody działania sprawców nie są nowatorskie, lecz bezwzględność i brutalność przy ich zastosowaniu odnosi pożądane przez sprawców skutki¹⁷.

Formy sprzedaży ludzi:

- sprzedawanie kobiet przez osoby, które ciągle zajmują się poszukiwaniem i werbowaniem kobiet, celem ich sprzedaży do pracy w charakterze prostytutek w agencjach towarzyskich. Często są to kobiety, którym jest stosunkowo łatwo przekonać dziewczynę lub atrakcyjni mężczyźni, którzy uwodzą kobiety, później przywożą je do agencji, początkowo jako tancerki.
- sprzedawanie kobiet przez osoby, które robią to sporadycznie lub okazjonalnie, np. ochroniarz agencji, ochroniarz z dyskoteki, taksówkarz, barman, każdy ma obiecane pieniądze, za „załatwienie” dziewczyny do pracy.
- sprzedawanie kobiet przez zatrudnione w agencji prostytutki, które przy wykorzystaniu swoich kontaktów towarzyskich werbują, a następnie sprowadzają do pracy w agencji swoje koleżanki. Otrzymują za to od szefa gratyfikację finansową. Każda prostytutka ma zlecone przez właściciela pozyskiwanie kobiet do pracy i obiecane za to pieniądze. Jest to powszechnie praktykowane. prostytutki stosunkowo łatwo jest namówić koleżankę, gdyż zazwyczaj sama ręczy i daje referencje, że w agencji, gdzie pracuje panują dobre warunki i jest przyjemna atmosfera. W tym przypadku mamy do czynienia z sytuacją, kiedy świadek – pokrzywdzony (prostitutka tak jest traktowana) staje się członkiem grupy przestępczej i popełnia przestępstwo z art. 189a k.k.
- sprzedaż kobiet – prostytutek ze zlikwidowanych lub zamkniętych agencji towarzyskich. Może tego dokonać właściciel, pracownik takiej agencji lub nawet taksówkarz. Bardzo często zwłaszcza ci nieetatowi handlarze nie zdają sobie w ogóle sprawy, że swoim czynem popełnili przestępstwo z art. 189a k.k.

W Polsce jak i zagranicą wyszukiwanie i typowanie kobiet odbywa się w dyskotekach, klubach, pubach, akademikach, miejscach gromadzenia się studentek, często przez zaufanych barmanów, kelnerów, ochroniarzy w tych lokalach, czy za

¹⁶ P. Łabuz, D. Śnieżek, *Handel „żywym towarem” jako aktywność zorganizowanych grup przestępczych specjalizujących się w handlu ludźmi*, Zeszyty naukowe, 1(11)2010, Warszawa 2011, s. 21–24.

¹⁷ K. Sawicki, *Metody działania sprawców przestępstw handlu ludźmi*, Szczytno 2009, s. 88–90.

pośrednictwem koleżanek – prostytutek. Ponadto poprzez strony internetowe, ogłoszenia seksualne, czaty (polscy handlarze – werbownicy, przeglądają ukraińskie, białoruskie strony internetowe), anonse prasowe – handlarze nawiązują kontakt i werbują takie osoby, a następnie sprzedają.

Formy rozliczania się za sprzedaż ludzi (kobiet):

Wypłata gotówki, wcześniej ustalonej w momencie przywiezienia kobiety do agencji lub jej przekazania właścicielowi albo osobie przez niego wysłanej na miejsce transakcji. Pieniądze mogą być przekazane później, nie koniecznie w momencie sprzedaży „towaru”, zależy to od umowy między stronami.

Kupujący ponosi także koszty związane ze zwerbowaniem kobiet, tj.:

- koszty spotkań werbunkowych (kolacje, prezenty),
- wszelkie koszty dojazdów na spotkania, przejazdów, transportu, np. przez granicę (koszty biletów, paliwo),
- koszty wykonanych telefonów (często połączenia międzynarodowe),
- koszty pożyczek pieniędzy na „wyprawkę” (ubiór, kosmetyki itp.),
- koszty związane z uzyskaniem paszportu i wizy przez kobietę (opłaty urzędowe, biura turystyczne, gotówka do pokazania na granicy).

Gotówka na te cele najczęściej przekazywana jest za pośrednictwem np. Western Union. Handlarze często tłumaczą się w trakcie przesłuchań, że tylko otrzymywali pieniądze na koszty, że nie wzięli żadnych dodatkowych pieniędzy, że pomagali w załatwieniu pracy i przyjazdu. Jest to absurdem, nikt tego nie robi bezinteresownie. Ceny sprzedawanych kobiet są zróżnicowane w zależności od jakości „towaru” i mogą wynosić od 500 zł do 2000 dol. „Leasing” kupujący umawia się ze sprzedającym na określony procent od zysków wypracowanych przez sprzedaną kobietę, np. 10–20% w rozliczeniu miesięcznym lub tygodniowym. Może także umówić się na stałą stawkę miesięczną lub tygodniową niezależnie od zysków, jakie przynosi sprzedana kobieta.

Często handlarz oprócz pieniędzy uzyskanych od kupującego, zastrzega, że sprzedana kobieta ze swoich zarobków będzie odprowadzać mu miesięcznie określony procent lub płacić miesięczną stawkę, np. 100 dol. Bywają także sytuacje, że handlarz ma układ z kobietą i sprzedaje ją wielokrotnie do różnych agencji w kraju, niepowiązanych ze sobą, robiąc tzw. wała z właściciela agencji, który ponosi wszelkie koszty. Sprzedana kobieta po krótkim czasie ucieka i ponownie jest wywożona i sprzedana do następnej agencji towarzyskiej¹⁸.

W przypadku pozyskiwania przez zorganizowane grupy przestępcze specjalizujące się w eksploatacji ofiar handlu ludźmi do pracy przymusowej stosowane są nw. metody rekrutacji.

---

¹⁸ P. Łabuz, D. Śniezek, *Handel „żywym towarem” jako aktywność zorganizowanych grup przestępczych specjalizujących się w handlu ludźmi*, Zeszyty naukowe 1(11)2010, Warszawa 2010, s. 25.

Handlarze ludźmi używają wielu sposobów, aby zachęcić ludzi do pracy:

- Użycie siły, przymusu i podstęp. Osoba rekrutująca do pracy może nęcić ofiary fałszywymi obietnicami dobrze płatnej pracy za granicą. Może także użyć przemocy i przymusu. Niektóre ofiary mogą zostać uprowadzone, jednak w większości przypadków mamy do czynienia w pewnym stopniu ze współpracą między handlarzem, a ofiarą na etapie rekrutacji.
- Dobrowolna rekrutacja niczego niepodważających ofiar. Pod wpływem obietnic lepszego życia, wielu pracowników migrujących dobrowolnie podąża za osobami rekrutującymi, nawet je wyszukuje, pokrywa koszty związane z wyjazdem do pracy i zaciąga długi u osób rekrutujących. Wówczas osoby te narażają się na ryzyko zostania ofiarami handlu ludźmi, jeśli ich długi zostaną użyte jako środek przymusu.
- Fałszywe dokumenty. Migrujący pracownicy mogą otrzymać sfałszowane dokumenty, łącznie z fałszywymi paszportami i wizami, umowami pracy, aktami małżeństwa itd.
- Wymuszanie procedur przed przyjazdem. Handlarze ludźmi mogą zmusić migrantów i ich rodziny do uiszczenia częściowej lub całkowitej zapłaty za transport, gotówką lub w naturze. Handlarze ludźmi mogą również stawiać migrantom pewne warunki, takie jak:
  - obowiązkowe zatrudnienie w kraju pobytu na warunkach dyktowanych przez handlarzy ludźmi,
  - praca w sektorach wybranych przez handlarzy ludźmi, bez prawa wnoszenia jakichkolwiek skarg,
  - „przysięga milczenia”, która – jeśli zostanie złamana – może skutkować aresztem i deportacją¹⁹.

Przykładowa struktura grupy przestępczej zajmująca się handlem ludźmi i czerpaniem korzyści z cudzego nierządu w sprawach prowadzonych przez Policję²⁰.

3.3. Mechanizmy działania sprawców handlu ludźmi

dr Irena Malinowska

Wyższa Szkoła Bezpieczeństwa w Poznaniu

Pozbawienie człowieka wolności, otoczenie go ścisłą kontrolą, odebranie mu możliwości decydowania o własnym losie, a także stosowanie wobec niego przemocy – zarówno psychicznej, jak i fizycznej – wywołuje wiele negatywnych skutków

---

¹⁹ N.J. van der Linden, *Handel ludźmi do pracy przymusowej. Jak monitorować proces rekrutacji pracowników migrujących*, Warszawa 2007, s. 20.

²⁰ Materiały własne,

w psychice. Dopuszczając się handlu osobą ludzką, dokonuje się gwałtu na przy należnych jej prawach podstawowych, takich jak wolność, godność, prawo do samostanowienia, czy też zakaz trzymania człowieka w niewolnictwie lub poddaństwie. Co więcej, w przypadku handlu ludźmi wykorzystywanie nie jest czynem jednorazowym – trwa przez określony czas, co również nie pozostaje bez znaczenia dla ofiary²¹.

Przyczyną skupienia się na zjawisku handlu ludźmi oraz mechanizmach działania sprawców przestępstw są współczesne trendy w migracji ludności oraz scharakteryzowane wcześniej zagrożenia i patologie XXI w., które stanowią największe naruszenie praw i godności człowieka²². Zjawisko to ma obecnie duży związek z nielegalną migracją ludności. Migracje ludności uznaje się za jedną z fundamentalnych wartości życia kulturowo-cywilizacyjnego²³, a współczesne zjawiska kulturowo-cywilizacyjne przykuwają uwagę opinii międzynarodowej²⁴.

Zwalczanie przestępczości związanej z handlem ludźmi należy do najtrudniejszych zadań, jakie stawiane są przed organami ścigania, w tym w szczególności przed Policją. Spowodowane jest to przede wszystkim znacznym zróżnicowaniem omawianego procederu, zwłaszcza w zakresie mechanizmów działania zorganizowanych grup przestępczych. Pod tym względem dostrzec można, że skala tradycyjnych form wykorzystania, jaką jest z pewnością eksploatacja seksualna w ramach prostytucji, wydaje się być w dużej mierze rozpoznana. To z kolei skutkuje cyklicznymi działaniami zmierzającymi do likwidacji grup przestępczych zajmujących się handlem ludźmi. Z drugiej jednak strony wciąż pojawiają się nowe elementy w działaniach sprawców, jak w przypadku wyłudzeń kredytów i świadczeń socjalnych, których rozpoznanie i ściganie wymaga wypracowania odmiennych od dotychczasowych metod wykrywczych²⁵.

Problem związany ze wszystkimi formami handlu ludźmi oraz ukazaniem charakterystyki i identyfikacji sprawców, struktury zorganizowanych grup przestępczych, a także metod działania handlarzy ofiar handlu ludźmi został zidentyfikowany i opisany w rozprawie doktorskiej Ireny Malinowskiej, pt. *Polityka instytucji*

²¹ M. Koss-Goryszewska, *Wizerunek handlu ludźmi i kobiety – ofiary w prasie polskiej na przykładzie „Gazety Wyborczej”*, [w:] *Dyskusja o integracji. Wybór tekstów Polskiego Forum Integracyjnego*, J. Frelak (red.), Warszawa 2010, s. 71–72.

²² I. Malinowska, W. Szczepański, *Handel ludźmi na początku XXI wieku*, „Obronność. Zeszyty Naukowe” 2013, nr 1, s. 186.

²³ Por. A.J. Chodubski, *Współczesna tożsamość diaspory polskiej w przemówieniach Jana Pawła II*, „Rocznik Polonii” 2006, t. 2, s. 96–109.

²⁴ Por. A.J. Chodubski, *Migracje i imigranci a współczesne przemiany europejskie*, [w:] *Integracja kulturowa imigrantów. Wyzwania i dylematy*, J. Balicki (red.), Warszawa 2007, s. 103–121; J. Grabowska-Lusińska, M. Okólski, *Emigracja ostatnia?*, Warszawa 2009; J. Balicki, *Imigranci i uchodźcy w Unii Europejskiej. Humanizacja polityki migracyjnej i azylowej*, Warszawa 2012, s. 22.

²⁵ Rozprawa doktorska napisana pod kierunkiem prof. zw. dra hab. Andrzeja Chodubskiego, streszczenie www.wns-test.uwm.edu.pl/news/620/czytaj/555/irena-malinowska.html (07.11.2015).

*europiejskich wobec handlu ludźmi ze szczególnym uwzględnieniem przypadków Polski*²⁶.

Handel ludźmi występuje w zasadzie we wszystkich państwach świata i coraz bardziej ma charakter transnarodowy. Staje się olbrzymim nielegalnym przemysłem, współczesną formą niewolnictwa.

W ramach bezpieczeństwa wewnętrznego handel ludźmi stanowi poważne zagrożenie dla społeczeństwa. Ma to niekorzystny wpływ na gospodarkę, obejmujący zakłócenia na rynku wewnętrznym. Stały wzrost liczby ofiar tego procederu skłania do ujawnienia zjawiska w celu przybliżenia metod działania handlarzy „żywym towarem”²⁷.

Metody działania sprawców przestępstwa handlu ludźmi wiążą się z wyborem ofiary, rekrutacją, przekroczeniem granicy, przejęciem kontroli nad osobą oraz powstrzymaniem ofiary od zeznań. Niedostateczna wiedza o metodach działania sprawców i kierujących nim mechanizmach stanowi poważną barierę w zapobieganiu temu zjawisku i zwalczaniu go²⁸.

Mając na uwadze takie zachowania przestępne sprawców przestępstw, zagadnienie dotyczące metod działania sprawców handlu ludźmi musi być rozpoznawane przez służby śledcze prowadzące śledztwa w zakresie metody działania sprawców, gdzie powinna być znana struktura grup przestępczych z podziałem ról i zdań, szczególnie określając werbownika, pośrednika/pomocnika, zleceniodawcę zajmujących się handlem ludźmi.

Ponadto istotnym elementem będzie rozpoznawanie mechanizmów działania sprawców, ze zwróceniem szczególnej uwagi na etapy rekrutacji, nakłaniania i realizacji, jednocześnie wskazanie obszarów kryminogennych, w których może występować handel ludźmi. Organizatorzy przedmiotowego procederu stosują wszelkiego rodzaju metody werbunku oraz dalszej odsprzedaży i eksploatacji potencjalnych ofiar. Stosowane metody są zarówno z uwagi na swoją skuteczność oraz nowatorskie metody nieznanne organom ścigania²⁹.

W związku z powyższym prokurator czy policjant prowadzący śledztwo w sprawie przestępstwa handlu ludźmi winien znać zagadnienie związane z psychologiczną charakterystyką werbownika w interakcji z ofiarą oraz sposób typowania przez niego potencjalnej ofiary.

---

²⁶ I. Malinowska, *Polityka instytucji europejskich wobec handlu ludźmi ze szczególnym uwzględnieniem przypadków Polski*, Uniwersytet Warmińsko Mazurski w Olsztynie, Olsztyn 2014. Rozprawa napisana pod kierunkiem prof. zw. dra hab. Andrzeja Chodubskiego.

²⁷ Tamże, s. 2.

²⁸ J. Bryk, *Metody działania sprawców przestępstw handlu ludźmi*, [w:] *Metody działania sprawców przestępstw handlu ludźmi*, B. Hołyst, J. Bryk, I. Malinowska (red.), Szczytno 2008, s. 9.

²⁹ P. Łabuz, D. Śnieżek, *Handel „żywym towarem” jako działalność zorganizowanych grup przestępczych specjalizujących się w handlu ludźmi*, Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Informatyki, Zarządzania i Administracji w Warszawie, nr 1(11), Warszawa 2010, s. 21–24.

Konieczność właściwego rozpoznania i monitorowania przez funkcjonariuszy Policji potencjalnych miejsc, w których może dochodzić do handlu ludźmi, m.in. agencji towarzyskich, salonów masażu, miejsc prostytutki przydrożnej, skupisk osób żebrzących, wpływa w istotny sposób na zapobieganie przestępstwom handlu ludźmi i ich zwalczanie.

Doświadczenia sprawców ww. przestępstw, spowodowały, że wypracowali oni nowe mechanizmy prowadzenia tego typu interesów, bardzo utrudniające organom ścigania proces wykrywczy. Duża liczba spraw zrealizowanych przez Policję spowodowała, że członkowie tego typu grup przestępczych poznali dokładnie, jakimi sposobami gromadzone są dowody i co w ogóle jest dowodem winy w procederze handlu ludźmi i czerpania korzyści z cudzego nierządu. Przede wszystkim korzystanie z telefonów komórkowych w celu komunikowania się między członkami grupy zostało zminimalizowane, a prowadzone rozmowy są niezwykle ostrożne, bardzo rzadko nadające się do wykorzystania w procesie karnym. Telefony oficjalne agencji towarzyskich służą wyłącznie do zapraszania klientów do lokalu, z zaznaczeniem, że wszelkie informacje zostaną przekazane na miejscu. Niektórzy liderzy w ogóle zaprzestali używania komórek, a jeśli już je mają, to często wymieniają karty wraz z aparatami, które posiadają wyłącznie do kontaktów między sobą w ramach grupy. Niestety nie ma możliwości zastosowania kontroli operacyjnej na telefonach ofiar tego procederu – tj. prostytutek, które z pewnością w kontaktach nawet między sobą poruszają tematy związane z ich pracą.

Coraz sprawniej zorganizowany system i coraz większa liczba zaangażowanych w niego podmiotów pozwalają mieć nadzieję, że będzie to walka skuteczna. Wydaje się, że kluczem do efektywności działań prewencyjnych, jak i inicjatyw wspierających ofiary, jest budowanie szerokich koalicji podmiotów państwowych i pozarządowych.

Istotne znaczenie ma również sprawna identyfikacja ofiar opisana w jednym z rozdziałów niniejszej monografii, co można osiągnąć, podnosząc poziom wiedzy i kompetencje właściwych służb w tym zakresie.

Zjawisko handlu ludźmi występuje na świecie, w krajach Unii Europejskiej i w Polsce w różnorodnej skali i w różnym natężeniu. Mimo wielości aktów prawnych poświęconych jego zapobieganiu i zwalczaniu jest ono trudne do normatywnej oceny³⁰.

Przestępstwo handlu ludźmi w Polsce przez wiele lat związane było tylko z jedną formą wykorzystania, najbardziej dostrzegalną społecznie, tzn. eksploatacją seksualną w ramach zjawiska prostytutki. W Polsce obserwuje się niewątpliwie dominujący charakter tej formy wykorzystania handlu ludźmi i pod tym względem 2014 r. nie był wyjątkiem, co można dostrzec analizując dane statystyczne policji³¹.

³⁰ J. Jurewicz, *Handel ludźmi w polskim prawie karnym i prawie ponadnarodowym*, Łódź 2011, s. 7.

³¹ *Handel ludźmi i przestępstwa okolo prostytutki*, Komenda Główna Policji, statystyki wybrane, <http://statystyka.policja.pl/st/wybrane-statystyki/handel-ludzmi-i-przest/50848,Handel-ludzmi-i-przestepstwa-okoloprostytucyjne.html> (7.11.2015).

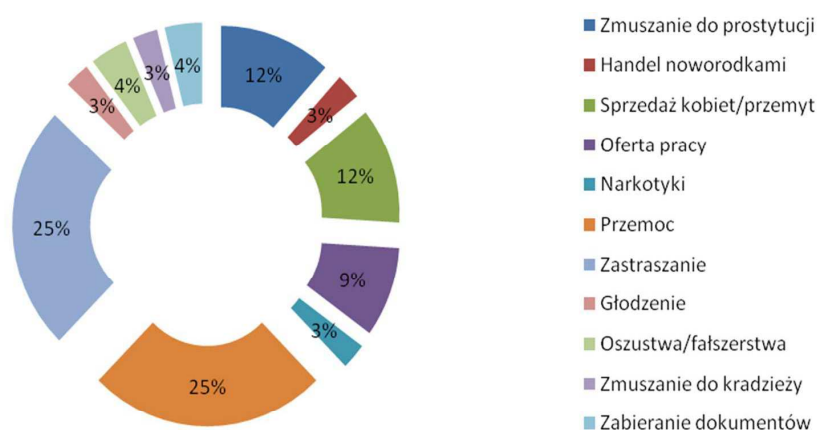
Należy jednak zauważyć wzrastającą skalę innych działań przestępczych w ramach handlu ludźmi i to nie tylko w formie wykorzystania do pracy przymusowej, handlu organami czy zmuszania do żebrania, jak miało to miejsce w latach ubiegłych, ale przede wszystkim w zakresie wyłudzenia kredytów i świadczeń socjalnych³².

Szybkość i łatwość podróżowania oraz możliwość kontaktu poprzez sieć internetową powoduje, iż zjawisko handlu ludźmi stało się problemem przekraczającym granice, albowiem zajmują się nim międzynarodowe, zorganizowane grupy przestępcze³³.

Handel ludźmi przybiera różne formy i ewoluje wraz ze zmianami sytuacji społeczno-gospodarczej. Głównymi ofiarami są kobiety i mężczyźni oraz dziewczęta i chłopcy o słabszej pozycji społecznej³⁴.

Na diagramie 2. zaprezentowano dane dotyczące metod, jakie stosowali sprawcy względem swoich ofiar. Najczęściej była to przemoc i zastraszanie – po 25%³⁵.

Diagram 2. Metody działania sprawcy (czynności)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze spraw karnych prowadzonych w jednostkach Policji i sądach.

³² I. Malinowska, *Polityka instytucji europejskich...*, dz. cyt., s. 2.

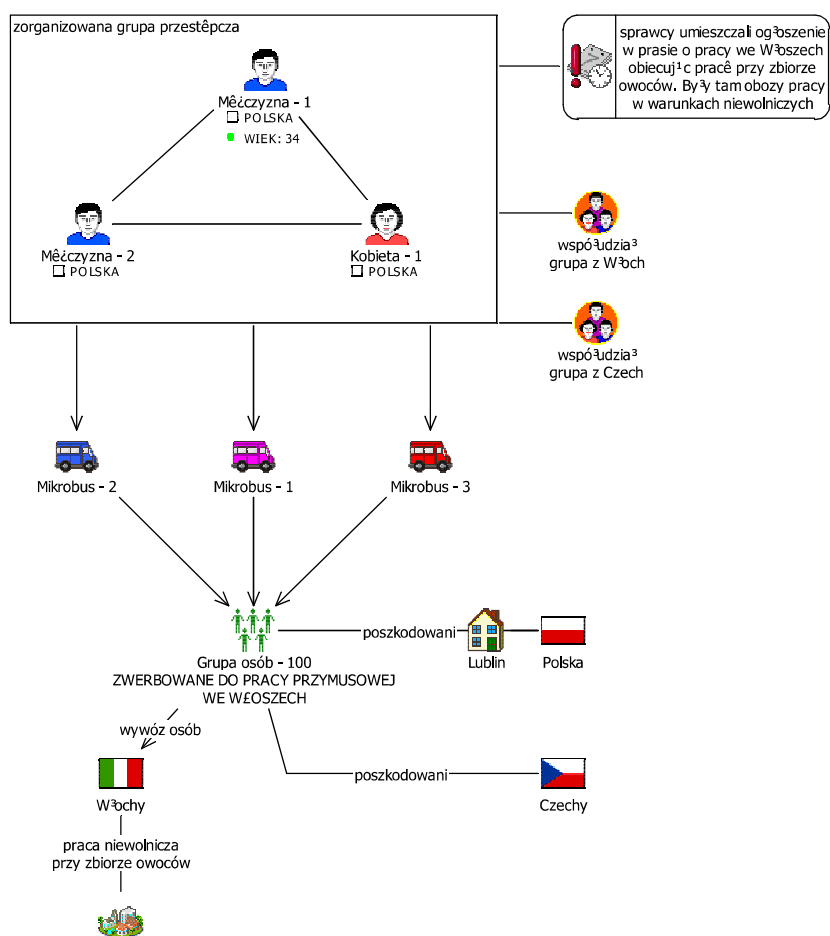
³³ A. Snupczyński, *Po handlu bronią i narkotykami handel ludźmi stał się źródłem największych zarobków międzynarodowych grup przestępczych*, <http://www.deon.pl/inteligentne-zycie/obiektyw/art,196,handel-ludzi-niemy-krzyk-o-pomoc.html> (14.02.2014).

³⁴ Międzynarodowa Organizacja Pracy, *Szacunkowe dane o światowej pracy przymusowej z 2012 r.*, (*ILO 2012 Global estimates of forced labour*), czerwiec 2012 r. W sprawozdaniu stwierdzono, że handel ludźmi można uznać za pracę przymusową, stąd dane obejmują całą sferę handlu ludźmi w celu wykorzystania seksualnego lub pracy przymusowej, 2012, s. 13.

³⁵ I. Malinowska, *Polityka instytucji europejskich...*, dz. cyt., s. 2.

Na diagramie 3. przedstawiono sposób działania zorganizowanej grupy przestępczej zajmującej się zmuszaniem osób do niewolniczej pracy przy zbieraniu owoców na terenie Włoch³⁶.

Diagram 3. Metody działania i struktura grupy przestępczej zmuszającej kobiety do prostytucji we Włoszech

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych ze spraw karnych prowadzonych w jednostkach Policji i sądach.

³⁶ Tamże.

W tej sytuacji istotne jest dostrzeżenie dużych zmian w zorganizowanych grupach przestępczych w Polsce, które coraz częściej nie ograniczają się do jednego typu przestępczości, ale np. jednocześnie prowadzą handel narkotykami, substancjami psychotropowymi, czerpią korzyści z nierządu, dokonują przestępstw kryminalnych, tj. kradzieży, rozbojów, a uzyskane w ten sposób zyski transferują do legalnie funkcjonujących firm (pranie pieniędzy). Mamy więc do czynienia z grupami o swego rodzaju charakterze multiprzestępczym, funkcjonującymi niczym swoiste „konsorcjum przestępcze” oparte na różnego rodzaju powiązanych ze sobą „branżach”³⁷.

W tym kontekście organizowanie procederu handlu ludźmi również zmienia swoje oblicze – nie sposób w niektórych wypadkach określić jednoznacznie formy wykorzystania, której podlegają ofiary przestępstwa. Można zauważyć przenikanie się mechanizmów wykorzystania w zakresie pracy przymusowej, zmuszania do kradzieży i innych czynów oraz wyłudzenia kredytów i świadczeń socjalnych. Zorientowani na zysk sprawcy często zmieniają poszczególne elementy działania, chcąc w ten sposób zatrzeć ślady przestępczego procederu.

Przede wszystkim zadaniem sprawcy jest wybór ofiary, co możemy określić jako pierwszy etap działania sprawcy przestępstwa handlu ludźmi. Przy wyborze ofiary sprawca, wiedząc, w jakim celu poszukuje osoby, kieruje się mnóstwem kryteriów, do których należą: płeć, wiek, sytuacja rodzinna, sytuacja materialna, ambicje, plany na przyszłość, czy też bezkrytyczne podejście do oferty.

W przypadku handlu ludźmi, gdy celem jest uprawianie prostytucji przez kobiety, można wyróżnić następujące metody działania sprawców:

1. Metoda „na pracę” – polega na rekrutacji kobiet za pomocą ogłoszeń prasowych lub osobistych kontaktów sprawców. Ofiary są okłamywane, co do charakteru pracy (np. barmanki, kelnerki, pomocy kuchennej, hostessy, opiekunki do dzieci, striptizerki, itp.), warunków pracy, wysokości zarobków. Służą temu fałszywe ogłoszenia prasowe, a nawet fałszywe umowy o pracę, ofiary są również w całości lub w znacznej części pozbawiane zarobków³⁸.
2. Metoda „na miłość” – polega na wejściu sprawcy w emocjonalne (intymne) związki z ofiarą, sprawca uwodzi ofiarę i stara się zdobyć jej zaufanie, w przekonaniu ofiary staje się on jej partnerem, z którym następnie wyjeżdża ona za granicę, gdzie mają rozpocząć nowe życie, w rzeczywistości jednak cel jego działania od samego początku jest kryminalny³⁹.

³⁷ Rozprawa doktorska napisana pod kierunkiem prof. zw. dra hab. Andrzeja Chodubskiego, streszczenie uwm, wms-test.uwm.edu.pl/news/620/czytaj/555/irena-malinowska.html (07.11.2015).

³⁸ B. Hołyst, J. Bryk, I. Malinowska, *Metody działania sprawców przestępstw handlu ludźmi...*, dz. cyt., s. 2.

³⁹ I. Malinowska, J. Bryk, *Handel ludźmi – zapobieganie i zwalczanie: przewodnik dla policjantów*, Szczytmo 2009, s. 11–12.

3. Metoda uprowadzeń – polega na posługiwaniu się przemocą fizyczną wobec ofiary, pozbawieniu jej wolności oraz działaniu od początku wbrew woli atakowanego podmiotu. Jeżeli chodzi o Polskę to jest to metoda stosowana dosyć rzadko⁴⁰.

Drugim etapem działania sprawców po rekrutacji lub porwaniu ofiary jest nakłanianie jej (często poprzez złamanie jej woli) do poddania się ich zamiarom. Sprawcy w tym celu posługują się różnymi metodami, do których należą:

- przemoc fizyczna – zgwałcenia, podawanie środków odurzających, zamykanie w pomieszczeniach (często ciemnych i zimnych), bicie (połączone z wybijaniem zębów, łamaniem żeber, odbijaniem nerek), przy czym działania te są realizowane „fachowo”, gdyż nie mogą doprowadzić do trwałego okaleczenia ofiar, a tym samym braku możliwości zmuszenia ich do pracy;
- przemoc psychiczna – polegająca na zmuszaniu ofiar do przyglądania się przemocy fizycznej w wyżej wymienionych postaciach⁴¹.

Trzecim etapem działania sprawców jest realizacja zamiarów i utrzymywanie ofiar w posłuszeństwie za pomocą następujących metod: 1) przemoc psychiczna i fizyczna; 2) groźby w postaci: skrzywdzenia rodziny, zabójstwa, skrzywdzenia dziecka; 3) sprzedaż do innej agencji lub kraju; 4) szantaż związany np. z użyciem kompromitujących zdjęć ofiar, zrobionych w trakcie czynności seksualnych, które mogą zostać przesłane rodzinom i znajomym; 5) fałszywe informacje dotyczące sytuacji prawnej ofiary, możliwość jej zmiany, warunków życia, konsekwencji prawnych; 6) mechanizm długu, tj. stworzenie u ofiary przekonania o istnieniu długu wobec sprawcy z tytułu poniesionych przez niego kosztów (przyjazdu, łapówek, utrzymania, noclegu, wyżywienia, itp.); 7) zastosowanie mechanizmów kar, które ofiary muszą wykonać czy odpracować, a po ich odpracowaniu mają być wolne (dług najczęściej nie zmniejsza się, a rośnie z tytułu nakładanych przez sprawców na ofiary dodatkowych kar, np. za nieposłuszeństwo, spóźnienia, nieuprzejmość wobec klienta, nieporządek w pokoju, etc.)⁴².

Zadania Policji, prokuratury, Straży Granicznej z zakresu zapobiegania i ścigania handlu ludźmi określa prawo i przyjęte przez ww. instytucje zobowiązania międzynarodowe. Oprócz wykrywania przestępstw tego typu i ścigania ich sprawców, do zadań Policji, prokuratury i Straży Granicznej należy zapoczątkowanie i prowadzenie działań mających na celu zapobieganie handlowi ludźmi oraz współdziałanie w tym zakresie z organami państwowymi, samorządowymi i organizacjami

⁴⁰ P. Łabuz, D. Śnieżek, *Handel „żywym towarem” jako działalność zorganizowanych grup przestępczych specjalizujących się w handlu ludźmi*, Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Informatyki, Zarządzania i Administracji, Zeszyt 1/2010 (11), s. 63.

⁴¹ B. Hołyst, J. Bryk, I. Malinowska, *Metody działania sprawców przestępstw handlu ludźmi...*, dz. cyt., s. 2.

⁴² J.W. Wójcik, *Przeciwdziałanie przestępczości zorganizowanej – zagadnienia prawne, kryminologiczne i kryminalistyczne*, Warszawa 2011, s. 245–246.

społecznymi. Zadaniem ww. instytucji jest również współpraca z policjami innych państw oraz organizacjami międzynarodowymi na podstawie umów i porozumień międzynarodowych, dotyczących zapobiegania handlowi ludźmi i ścigania jego sprawców⁴³.

Wszelkie działania Unii w tej dziedzinie muszą być prowadzone z poszanowaniem podstawowych praw i pozostawać w zgodności z zasadami uznanymi w szczególności w Karcie praw podstawowych Unii Europejskiej⁴⁴ (Karta UE) i Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności⁴⁵ (EKPC). Wdrażając prawo Unii, państwa członkowskie muszą postępować zgodnie z tymi prawami i zasadami⁴⁶.

3.4. Szlaki tranzytowe

dr Irena Malinowska
Wyższa Szkoła Bezpieczeństwa w Poznaniu
mgr Grażyna Konikiewicz
Wyższa Szkoła Policji w Szczytnie

Obecnie zjawisko handlu ludźmi ma duży związek z nielegalną migracją ludności. Migracje ludności uznaje się za jedną z fundamentalnych wartości życia kulturowo-cywilizacyjnego⁴⁷, a współczesne zjawiska kulturowo-cywilizacyjne przykuwają uwagę opinii międzynarodowej⁴⁸.

Zdecydowana większość przestępstw handlu kobietami wykorzystywanymi seksualnie łączy się z podejmowaniem przez ludność migracji zarobkowej. W tym kontekście mówi się o krajach pochodzenia (państwa, z których pochodzą ofiary), tranzytowych (przez które wiodą szlaki przewozu ofiar) i docelowych (tzn. państwa, do których trafiają ofiary handlu ludźmi i gdzie są wykorzystywane)⁴⁹.

⁴³ Komenda Główna Policji, *Zapobieganie i zwalczanie handlu ludźmi przez Policję*, [w:] *Handel ludźmi. Zapobieganie i ściganie*, Z. Lasocik (red.), Warszawa 2006, s. 240.

⁴⁴ Dz.Urz. UE C z 2007 r. Nr 303, poz. 1.

⁴⁵ Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności, sporządzona w Rzymie 4 listopada 1950 r., zmieniona następnie Protokołami nr 3, 5 i 8 oraz uzupełniona Protokołem nr 2, Dz.U. z 1993 r. Nr 61, poz. 284.

⁴⁶ Rezolucja legislacyjna Parlamentu Europejskiego z 14 grudnia 2010 r.

⁴⁷ Por. A.J. Chodubski, *Współczesna tożsamość diaspory polskiej w przemówieniach Jana Pawła II*, „Rocznik Polonii”, 2006, t. 2, s. 96–109.

⁴⁸ Por. A.J. Chodubski, *Migracje i imigranci a współczesne przemiany europejskie*, [w:] *Integracja kulturowa imigrantów. Wyzwania i dylematy*, J. Balicki (red.), Warszawa 2007, s. 103–121; J. Grabowska-Lusińska, M. Okólski, *Emigracja ostatnia?*, Warszawa 2009; J. Balicki, *Imigranci i uchodźcy w Unii Europejskiej. Humanizacja polityki migracyjnej i azyłowej*, Warszawa 2012, s. 22.

⁴⁹ M. Koss-Goryszewska, *Wizerunek handlu ludźmi i kobiety – ofiary w prasie polskiej na przykładzie „Gazety Wyborczej”*, ISP, s. 1.

Silna polaryzacja regionów pod względem różnic ekonomicznych i rozwoju gospodarczego powoduje, że osoby pochodzące ze społeczeństw ubogich szukają możliwości poprawienia swojego bytu w innych państwach. Decydujące znaczenie mają tu tzw. czynniki wypychające i przyciągające (*push and pull factors*)⁵⁰.

Czynniki wypychające to takie, które skłaniają do decyzji o podjęciu emigracji z kraju pochodzenia. W kontekście handlu ludźmi szczególne znaczenie mają tu warunki związane z takimi zjawiskami, jak bieda i bezrobocie, które, co istotne, w większym stopniu dotyczą kobiet niż mężczyzn. To powoduje bowiem, że na wyjazd do innego kraju, w celu podjęcia pracy zarobkowej, decydują się zwłaszcza kobiety w wieku produkcyjnym z mniejszych miejscowości. Osoby te są szczególnie narażone na ryzyko stania się ofiarą handlu ludźmi ze względu na „zapotrzebowanie” na młode kobiety do ich wykorzystywania seksualnego. Druga grupa czynników, tj. przyciągające, ulokowana jest po stronie państwa przyjmującego migranta. Należą do nich między innymi niska stopa bezrobocia w danym kraju, a także różnego typu uwarunkowania społeczno-prawne (np. wysoki poziom zabezpieczenia socjalnego, dobrze płatna praca). Jak wspomniałam, elementy te ważne są przy wyjaśnianiu natężenia ruchów migracyjnych, ale także wzmożenia działalności grup przestępczych, zajmujących się handlem ludźmi. Przestępcy bowiem, wykorzystując sytuację krytyczną migrantów (a w szczególności migrantek), werbują swoje ofiary, oferując atrakcyjną pracę za granicą. Po przybyciu na miejsce, osoba zostaje sprzedana i wykorzystana, np. przez zmuszanie jej do nieodpłatnego świadczenia usług seksualnych⁵¹.

Polska od lat 90. pełniła głównie rolę kraju, w którym werbowano ofiary handlu do pracy w tzw. seksbiznesie w Europie Zachodniej (głównie w Niemczech i Holandii). Po kilku latach Polska stała się także krajem tranzytowym i krajem docelowym dla kobiet pochodzących z krajów byłego ZSRR i innych krajów Europy Południowej i Wschodniej⁵².

Handel ludźmi rośnie na całym świecie. Wg. agencji ochrony granic Frontex, w tym roku dotarło aż 160 tys. uchodźców, w tym 80% do Włoch. To dwukrotnie więcej niż w 2011 r. gdy rozpoczęła się „arabska wojna”. Zyski za przemyt ludzi sięgają niebotycznych kwot. Obliczono, że zyski na dwóch głównych szlakach z Afryki do Europy i z Ameryki Południowej do Północnej wyniosły 7 mld. dolarów. Szlaki przetrzutu ludzi oraz cenniki są wszystkim znane. Działanie przemytników polega tylko na jednym stwierdzeniu „radźcie sobie sami”. Pakują ludzi do łodzi, tak że ta ledwo unosi się na wodzie i pozostawiają ich na pastwę losu.

---

⁵⁰ Tamże.

⁵¹ Tamże.

⁵² *Krajowy Plan Działań przeciwko handlowi ludźmi na lata 2011–2012*, opublikowany na stronie internetowej Krajowego Centrum Interwencyjno-Konsultacyjne dla Ofiar Handlu Ludźmi, http://www.kcik.pl/krajowy_plan.html (6.08.2011).

Uchodźcy o ile przeżyją trafiają „z rąk do rąk”. Cierpią głód, są zastraszani i torturowani a kobiety seksualnie wykorzystywane. Trafiają do „kryjówek”, dokąd przewożeni są w autobusach z zasłoniętymi oknami, lub przemytnicy wyposażają ich w fałszywe dokumenty i pakują do pociągów. Cała sieć przerzutu ludzi jest bardzo dobrze zorganizowana. Uchodźcy dostają się do Europy, płacąc za to ogromną cenę, która w większości jest ceną utraty życia. Ci, którym udało się przeżyć, opowiadają o swoich kłopotach. Jedni płacili 500 euro, inni 2 tys. Płynęli po kilka miesięcy, innym to zajęło rok. Wprowadzono kontrole na granicach, których wynikiem był spadek ilości imigrantów chcących przedrzeć się do Europy bez dokumentów. Jednocześnie wzrosła liczba uciekinierów na granicy serbsko-węgierskiej oraz z Libii⁵³.

Polska jest krajem pochodzenia, tranzytu i miejsca przeznaczenia ofiar handlu ludźmi. Głównymi krajami przeznaczenia ofiar handlu ludźmi posiadających obywatelstwo polskie są: Niemcy, Niderlandy, Belgia, Hiszpania, Szwecja, Francja i Zjednoczone Królestwo. Z kolei głównymi krajami pochodzenia ofiar na terenie Rzeczypospolitej Polskiej są: Ukraina, Bułgaria, Rumunia, Republika Mołdawii, Białoruś, Wietnam i Federacja Rosyjska⁵⁴.

Istnieje wiele raportów, według których nasila się zjawisko handlu ludźmi w celu wykorzystania do pracy przymusowej w Polsce – w szczególności wobec osób pochodzących z Azerbejdżanu, Chin, Nepalu, Filipin, Wietnamu, Bangladeszu i innych państw azjatyckich. Pomimo faktu, że wielu obcokrajowców uznano za ofiary naruszenia przepisów prawa pracy, tylko kilku uznano za ofiary handlu ludźmi zmuszane do pracy. Obywatele polscy, którzy stali się ofiarami handlu ludźmi poza granicami kraju, byli wykorzystywani w celach seksualnych, do wykonywania przymusowej pracy w sektorze rolniczym, do świadczenia usług w zakresie prac domowych, do oszustw polegających na wyłudzeniu zasiłków i do zakładania fałszywych rachunków bankowych lub zawierania umów kredytowych⁵⁵.

Po ratyfikacji przez Polskę wielu dokumentów prawa międzynarodowego wyznaczających standardy w zakresie zapobiegania oraz ścigania handlu ludźmi, ochrony ofiar tego przestępstwa, a zwłaszcza zawierających definicje handlu ludźmi, dobrze stało się, że wprowadzona została definicja tego przestępstwa do polskiego kodeksu karnego.

Zwalczanie handlu ludźmi ze względu na ciężar gatunkowy tego rodzaju przestępstw, złożoność procesu wykrywczego, sposoby uzyskiwania i gromadzenia materiału dowodowego, specyficzny charakter postępowania z ofiarą i świadkami oraz zorganizowany, często na skalę międzynarodową, charakter grup przestępczych wiąże się z koniecznością podjęcia rozwiązań systemowych ukierunkowanych na rozpoznawanie i skuteczne zwalczanie tego typu przestępczości.

⁵³ <http://www.eioba.pl/a/4nxz/handel-ludzmi-kwitnie> (8.11.2015).

⁵⁴ Raport z wdrażania Konwencji Rady Europy w sprawie działań przeciwko handlowi ludźmi przez Polskę, Greta, 2013.

⁵⁵ Tamże.